МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Економічний факультет

Кафедра економічної теорії, менеджменту і адміністрування

Порядок використання штучного інтелекту при написанні дисертацій зі спеціальності С1 «Економіка»

Методичні рекомендації

Чернівці – 2026

Друкується за ухвалою Вченої ради економічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 5 від «11» листопада 2026 р.)

Рецензенти

Поченчук Г.М. – д.е.н., професор, професор кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування

Запухляк В.М. – к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування

УДК 004.8:001.89:33

Порядок використання штучного інтелекту при написанні дисертацій зі спеціальності С1 «Економіка» Методичні рекомендації /Укладач: д.е.н., професор Галушка З.І.

Методичні рекомендації розкривають, як застосовувати технології штучного інтелекту в дисертаційному дослідженні відповідально, прозоро й без порушення академічної доброчесності. Визначено принципи та напрями використання ШІ під час пошуку й перевірки наукових джерел, роботи з економічними даними, емпіричного та економетричного аналізу, підготовки текстів, таблиць, рисунків і програмного коду. Окремо розглянуто верифікацію інформації, відтворюваність результатів, захист даних, документування використання ШІ та збереження авторського наукового внеску здобувача.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів третього рівня вищої освіти за спеціальністю С1 «Економіка», їхніх наукових керівників і дослідників, які використовують інструменти штучного інтелекту в науковій роботі.

© З.І. Галушка

Зміст

Розділ 1. Нормативні та методичні засади використання ШІ у підготовці дисертації…….4

- Нормативна основа і статус рекомендацій
- Мета та принципи використання
- Погодження дослідницьких операцій
- Робота з літературою та теоретичним розділом
- Економічні дані та емпіричний аналіз
- Програмний код, економетричні моделі та машинне навчання
- Текст, таблиці, рисунки та наукова новизна
- Захист інформації та недопустимі практики
- Документування і повідомлення в дисертації
- Перевірка перед поданням і реагування на сумніви

Розділ 2. Порядок роботи з науковими джерелами: від дослідницького запиту до цитування……...8

- Практичний порядок роботи з ШІ та джерельною базою
- Формулювання дослідницького запиту до початку пошуку
- Побудова та фіксація стратегії пошуку джерел
- Верифікація джерел і межі їх використання
- Формування та використання джерельної бази
- Цитування, парафраз та оформлення бібліографії

Розділ 3. Рекомендовані платформи та порядок їх застосування……..12

- Google Scholar та RePEc: пошук і простеження наукової дискусії
- Perplexity: навігація до джерел і перевірка актуальних матеріалів
- Elicit: попередній відбір і вилучення характеристик досліджень
- ResearchRabbit: розширення добірки через пов’язані праці
- Zotero: зберігання, нотатки й керування посиланнями
- NotebookLM / Gemini Notebook: аналіз обраного корпусу джерел
- ChatGPT: структурований аналіз матеріалів і підготовка перевірюваних результатів
- Claude: зіставлення текстів і перевірка аргументації
- Статистичні платформи як первинна основа обчислень
- Конструювання промптів і послідовне уточнення завдань
- Наскрізний приклад: доходи, можливості та добробут
- Журнал використання ШІ та приклади прозорого повідомлення

Офіційні інструкції до платформ і джерел даних……..18

Офіційні джерела……..……19

Розділ 1. Нормативні та методичні засади використання ШІ у підготовці дисертації

Нормативна основа і статус рекомендацій

Рекомендації спираються на чотири університетські документи: «Політику використання штучного інтелекту в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» (Наказ ректора №282 від 29 серпня 2025 року, №211 від 26 травня 2026 року), Кодекс академічної доброчесності та етики ЧНУ (Наказ ректора №252 від 22.06.2026 р. та №292 від 5.08.2026 р.), Положення про виявлення та запобігання академічному плагіату (Протоко Вченої ради ЧНУ №11 від 29.08.2025 р.) і Положення про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (Протокол Вчної ради ЧНУ №4 від 26.02.2024 р.).

Розділ 2 Політики ШІ встановлює правила атрибуції: у роботі зазначають мету використання, конкретні завдання, виконані системою, її назву та версію за наявності, а також методи доопрацювання результатів; формулювання запитів і дати наводять за потреби, залежно від контексту. Розділи 3 і 4 Політики визначають авторство, етичні принципи, дозволені практики й заборони, зокрема те, що особа не вважається автором твору, згенерованого за її запитом комп'ютерною програмою в автоматичному режимі. Кодекс академічної доброчесності та етики ЧНУ в пункті 3.6 зобов'язує автора повідомити про використання в академічному творі об'єкта, згенерованого штучним інтелектом, із зазначенням методики генерування та/або посилання на відповідну комп'ютерну програму чи її опис. Пункт 3.7 поширює вимогу розкриття на інших осіб, які брали участь у підготовці твору – консультували, редагували, оформлювали, виконували розрахунки чи переклад; за тією самою логікою доречно описувати й технічну допомогу, отриману від ШІ. Положення про підготовку докторів філософії (пункти 1.4, 1.7, 2.3) виходить із того, що дисертація є власним дослідженням здобувача, виконаним під науковим керівництвом.

Усе викладене далі – методична конкретизація цих вимог для економічних досліджень, запропонована кафедрою. Погодження способів використання ШІ з керівником, ведення журналу та розміщення повідомлення у визначеному місці дисертації мають рекомендаційний характер доти, доки документ не розглянуто й не затверджено в установленому університетом порядку. Там, де далі вжито «рекомендується» або «доцільно», ідеться саме про таку пропозицію, а не про чинну окрему процедуру ЧНУ.

Поза межами університетських документів діє загальноприйнята у науковому середовищі позиція: система штучного інтелекту не може бути автором або співавтором наукової праці, оскільки не здатна нести відповідальність за її зміст. Цього правила дотримуються провідні наукові видавництва, і воно поширюється на дисертацію та публікації за її темою.

Мета та принципи використання

Мета рекомендацій – забезпечити прозоре й перевірюване застосування ШІ зі збереженням особистого наукового внеску здобувача. Інструмент може підтримувати окремі дослідницькі операції, однак постановка наукової проблеми, обґрунтування методології, оцінка доказів і відповідальність за результати залишаються за дослідником.

Доцільно розмежовувати генеративний ШІ як допоміжний інструмент роботи з текстом, кодом або зображенням та методи машинного навчання як частину дослідницької методології. У другому випадку необхідно описувати алгоритм, дані, навчання і перевірку моделі, а не обмежуватися загальною згадкою про використання ШІ.

Прийнятним є таке використання, за якого збережено авторство, достовірні джерела, відтворюваність обчислень, прозорість застосування та захист даних. Саме по собі декларування ШІ жодної з цих вимог не компенсує: фабрикація, помилка чи неправомірне запозичення залишаються порушенням незалежно від того, повідомлено про інструмент чи ні.

Погодження дослідницьких операцій

До початку змістовного застосування ШІ варто обговорити з науковим керівником мету, конкретні операції, категорії даних, способи перевірки та форму розкриття, а результат домовленості зафіксувати в робочій нотатці або матеріалах консультації. Погоджувати кожен окремий мовний запит не потрібно, якщо він вкладається в раніше узгоджену практику.

Для операцій, які впливають на емпіричні результати, критерії прийняття результату визначають заздалегідь: допустимі перетворення даних, процедури валідації, контрольні розрахунки та спосіб перевірки коду. Погодження керівника при цьому не знімає відповідальності зі здобувача.

Робота з літературою та теоретичним розділом

ШІ корисний для добору пошукових слів, уточнення перекладу термінів, попереднього групування публікацій і порівняння підходів за наданими текстами. До огляду літератури потрапляють лише реально існуючі праці, зміст яких здобувач перевірив за оригіналом або повним доступним текстом.

Кожне запропоноване ШІ бібліографічне посилання перевіряють за видавничою сторінкою, репозитарієм, DOI або бібліотечним каталогом, а цитату звіряють з оригіналом так, щоб переклад не змінював її змісту. Першоджерелом наукового твердження залишається праця, у якій воно висловлене, а не діалог із мовною моделлю.

Понятійний апарат, суперечності між теоріями та дослідницьку прогалину визначає сам дослідник. Автоматичний переказ прочитаного дає лише робочий

конспект; висновок про стан наукової розробленості проблеми й про оригінальність запропонованого підходу потребує власного аналізу.

Економічні дані та емпіричний аналіз

Застосування ШІ для очищення, класифікації та перетворення даних документують так, щоб можна було простежити перехід від первинного набору до аналітичного. Оригінальні файли зберігають окремо від оброблених. Для кожної змінної фіксують джерело, економічний зміст, одиницю вимірювання, період і територіальне охоплення.

У дослідженнях сучасної України окремої уваги потребує зіставність довоєнних і воєнних рядів: змінювалося охоплення територій та населення, переривалися обстеження, переглядалися дані й методологія. Прогалини в таких рядах заповнюють лише обґрунтованими методами; правдоподібні числа, запропоновані мовною моделлю, подавати як офіційну статистику неприпустимо.

Фактичні спостереження, імпутовані значення, модельні оцінки, прогнози й синтетичні дані чітко розмежовуються. Якщо застосовано імпутацію, описуються метод, припущення і перевірка чутливості висновків до заповнення пропусків. Синтетичні набори допускаються для методичних експериментів за належного позначення, але не є доказом фактичного стану економіки.

У дослідженнях доходів, нерівності та добробуту перевіряють визначення доходу, одиницю спостереження, еквівалентні шкали, ваги вибірки, дефлятори й охоплення вразливих груп. Ці методологічні рішення дослідник приймає та обґрунтовує особисто.

Програмний код, економетричні моделі та машинне навчання

ШІ пришвидшує створення та налагодження коду, проте здобувач має розуміти кожну операцію, що впливає на результат. Перед використанням код запускають на контрольних прикладах і перевіряють об’єднання наборів, фільтрацію, пропуски, формули й відповідність розрахунків описаному методу.

В економетричному аналізі дослідник обґрунтовує специфікацію, перевіряє припущення та стійкість оцінок, оцінює ендогенність і межі причинної інтерпретації. Статистично значущий коефіцієнт ще нічого не говорить про економічну значущість ефекту та його причинну природу.

Для машинного навчання описуються склад ознак, цільова змінна, розподіл даних, попередня обробка, параметри, критерії якості та порівняльна модель. У прогнозуванні часових рядів необхідно запобігати використанню майбутньої інформації при навчанні. Для стохастичних процедур зберігаються налаштування відтворення.

Якщо мовна модель класифікує документи або відповіді респондентів, інструкцію класифікації зберігають і перевіряють на вибірці, незалежно закодованій людиною. У дисертації описують виявлені розбіжності, правила вирішення суперечливих випадків і можливі систематичні упередження моделі.

Текст, таблиці, рисунки та наукова новизна

Для авторського тексту виправданими є мовне редагування, перевірка термінологічної послідовності та переклад із подальшою звіркою. Після редагування здобувач перечитує фрагмент і переконується, що зміст аргументів, обмежень і причинно-наслідкових зв'язків залишився тим самим.

Результати, заявлені як наукова новизна, спираються на проведене здобувачем дослідження. Автоматично запропонована гіпотеза – це лише вихідна ідея: наукову вагу їй надають авторське обґрунтування та емпірична чи теоретична перевірка. Підміняти власний теоретичний аналіз або висновки згенерованими фрагментами не можна.

Числові таблиці й графіки будують із перевірених наборів даних та відтворюваних розрахунків. Генеративне створення зображення графіка для точного відображення економічних показників не застосовують: переконливий вигляд рисунка нічого не говорить про правильність значень на ньому.

У підписі до об'єкта зазначаються фактичні джерела даних і характер авторської обробки. Якщо в об'єкті використано генерацію ШІ, додатково розкриваються інструмент і характер його участі. Для концептуальних схем перевіряються зміст категорій, логіка зв'язків і відповідність авторській концепції.

Захист інформації та недопустимі практики

Перед передаванням матеріалів зовнішньому сервісу перевіряють законні підстави доступу й передавання, умови зберігання та подальшого використання даних. Працювати варто з мінімально необхідним обсягом відкритої або належно знеособленої інформації, пам'ятаючи, що заміна прізвища кодом не унеможливлює повторного встановлення особи за сукупністю інших ознак.

Неприпустимими практиками є вигадування джерел, цитат, відповідей респондентів чи результатів розрахунків; приховування перетворень, що змінюють висновки; подання синтетичних даних як спостережень; маскування запозичень перефразуванням; неправдиве повідомлення про характер використання ШІ. Вимоги до конфіденційних і службових матеріалів визначаються університетською Політикою та застосовними правилами доступу.

Документування і повідомлення в дисертації

Журнал суттєвих застосувань ШІ охоплює все, що вплинуло на текст, дані, код, модель або візуальні об'єкти. Запис містить назву системи, доступну версію, дату, мету, матеріали на вході, запит або посилання на його збережену копію, використаний результат, авторське доопрацювання, спосіб перевірки й місце використання в дисертації. Конфіденційні відомості до публічної версії журналу не включають.

Загальне повідомлення про використання ШІ розміщують у вступі або окремому додатку, а застосування ШІ як дослідницького методу описують у

методологічному підрозділі. Конкретні вимоги до оформлення звіряють із чинними правилами подання дисертації.

Рекомендований зразок повідомлення: «Під час підготовки дисертації використано систему [назва, розробник, версія за наявності, посилання] для [конкретні завдання] у період [дати]. У роботі використано [перелік об'єктів і їх розташування]. Результати отримано шляхом [опис способу генерування] та перевірено і доопрацьовано автором шляхом [конкретні процедури]. Опис дослідницьких операцій і меж використання наведено в [підрозділ або додаток]. Автор несе відповідальність за достовірність змісту, коректність методів і висновків».

Повідомлення заповнюють лише фактичними відомостями. Якщо ШІ застосовували для змістовних операцій, описувати його участь як мовне редагування некоректно. Якщо згенеровані об'єкти до дисертації не ввійшли, це зазначають окремо від факту використання системи на підготовчих етапах.

Перевірка перед поданням і реагування на сумніви

Перед поданням доцільно перевірити відповідність повідомлення фактичним операціям, наявність першоджерел, відтворюваність ключових розрахунків та здатність здобувача пояснити методи й результати. Керівник може обговорити контрольний приклад, альтернативну специфікацію або походження окремого показника.

Окремо варто переглянути публікації за темою дисертації: вимоги наукових видань до розкриття використання ШІ можуть бути суворішими за університетські, і повідомлення в дисертації не повинно суперечити тому, що зазначено у статтях.

Перевірка текстових запозичень і перевірка авторського внеску розв'язують різні завдання, і показник подібності тексту сам собою факту генерації не встановлює. Автоматичний детектор ШІ не може бути єдиною підставою для висновку про порушення: потрібні змістовні докази, аналіз матеріалів дослідження та пояснення здобувача.

Помилку, виявлену до подання, виправляють, повторюють залежні розрахунки та уточнюють повідомлення. За наявності ознак порушення доброчесності застосовують чинні університетські процедури з належним документуванням і можливістю особи надати пояснення.

Розділ 2. Порядок роботи з науковими джерелами: від дослідницького запиту до цитування

Практичний порядок роботи з ШІ та джерельною базою

Ця частина конкретизує викладене вище через робочі сценарії. Зразки промптів – методичні шаблони, які адаптують до фактичної теми, наявних файлів і доступних функцій платформи; правильності відповіді вони не гарантують. Якщо інструмент

не має доступу до вебпошуку, файлу або виконання коду, переконливе текстове пояснення не є свідченням того, що завдання виконано.

Формулювання дослідницького запиту до початку пошуку

Пошук починається з дослідницького питання, а не з прохання написати розділ дисертації. Спершу визначають економічне явище, одиницю аналізу, механізм, результат, територію та часові межі. Наприклад, для теми диференціації доходів і можливостей робочим питанням може бути таке: яким чином доступ до зайнятості, освіти та продуктивних активів пов'язаний із відмінностями в добробуті домогосподарств України? Надалі його звужують залежно від доступної емпіричної бази.

Спочатку формується словник понять українською та англійською мовами. Англійські терміни в пошукових запитах зберігаються, оскільки їх переклад у самому пошуку може обмежувати міжнародну джерельну базу. Доцільно розмежувати нерівність доходів, нерівність можливостей, бідність, добробут і міжпоколінну мобільність, а також перевірити варіанти термінів у прочитаних працях.

Зразок промпту. «Допоможи сформувати пошуковий словник для дослідження «Диференціація доходів та економічних можливостей у формуванні добробуту населення України». Подай українські поняття, їхні англійські відповідники та близькі пошукові терміни. Розмежуй income inequality, inequality of opportunity, economic opportunities, household welfare та intergenerational mobility. Не наводь бібліографії з пам'яті. Познач терміни, які потребують уточнення за науковими першоджерелами. Результат подай таблицею та запропонуй окремі запити для теоретичного, методологічного й емпіричного пошуку».

Побудова та фіксація стратегії пошуку джерел

Пошук ведуть кількома доповнювальними маршрутами: академічні пошукові системи, спеціалізовані економічні ресурси, бібліографічні бази за доступом університету, репозитарії та сайти офіційних установ. Google Scholar придатний для широкого пошуку, RePEc через IDEAS або EconPapers – для економічних статей і робочих матеріалів.

У базах, що підтримують відповідний синтаксис, синоніми об'єднуються оператором OR, різні поняття – AND, сталі словосполучення беруться в лапки. Приклад концептуального запиту: ("inequality of opportunity" OR "economic opportunities") AND ("household welfare" OR "income inequality") AND (Ukraine OR "Eastern Europe"). Перед виконанням потрібно адаптувати його до довідки конкретної бази: Google Scholar не слід механічно наділяти всіма можливостями синтаксису Scopus чи Web of Science. У Scholar доцільно також запускати короткі окремі запити: "inequality of opportunity" Ukraine; "household welfare" displacement; "income inequality" Ukraine.

Для теоретичної основи не варто встановлювати лише обмеження на нові роки публікації. Окремо шукаються фундаментальні праці, окремо – нові емпіричні дослідження. Пошук за назвами й авторами уточнюється через списки літератури ключових статей і праці, які їх цитують. Ідентичну роботу в репозитарії, робочій серії та журналі слід розпізнати як пов'язані версії, а відмінності між ними перевірити.

У журналі пошуку фіксують платформу, дату, точний запит, поля й фільтри, обсяг переглянутих результатів та причини відбору; для звичайного аналітичного огляду цього достатньо, щоб робота була прозорою. Називати огляд систематичним можна лише за наявності попереднього протоколу, визначених критеріїв, документованого відбору та належного охоплення баз – ранжований ШІ список цих умов не створює.

Зразок промпту. «Склади план пошуку літератури для питання [точне питання]. Розділи пошук на фундаментальні теорії, методики вимірювання та емпіричні дослідження України й порівнюваних країн. Запропонуй запити для Google Scholar, RePEc та бази [назва], враховуючи відмінності синтаксису. Запропонуй критерії включення й виключення та поля журналу пошуку. Не вигадуй назви знайдених праць. Якщо вебпошук недоступний, підготуй лише стратегію і прямо зазнач це».

Верифікація джерел і межі їх використання

Знайдене посилання спершу має статус кандидата. Дослідник відкриває сторінку видавця, установи або репозитарію та звіряє автора, назву, рік, видання й DOI за наявності. Crossref допомагає перевірити метадані DOI, проте сам DOI свідчить лише про реєстрацію запису, а не про якість висновків чи про те, що джерело підтверджує потрібне твердження. Праця без DOI може бути цілком придатним джерелом, якщо її походження перевірюване.

Наступний етап – перевірка змісту. Заголовок, анотація та пошуковий фрагмент використовуються для попереднього відбору, але не для детального опису методології, результатів чи обмежень. Якщо доступна лише анотація, це фіксується; недоступні подробиці не домислюються. Дата публікації, дата спостереження і дата завантаження розмежовуються.

Варто також перевірити, чи немає на видавничій сторінці повідомлення про виправлення або відкликання публікації. Для робочої статті фіксують її попередній статус, а за наявності журнальної версії зіставляють результати. Політичний чи аналітичний звіт має інший статус, ніж рецензована стаття, але нерідко є важливим джерелом даних і практичного контексту.

Зразок промпту. «Перевір бібліографічні записи, які я надаю. Для кожного зістав назву, авторів, рік, видання та DOI з офіційною сторінкою видавця або репозитарію. Наведи посилання, за яким здійснено перевірку. Окремо познач: метадані підтверджено; повний текст доступний; доступна лише анотація;

перевірити не вдалося. Не доповнюй відсутні реквізити припущеннями. Якщо не можеш відкрити сторінку, не позначай запис як перевірений».

Формування та використання джерельної бази

Джерельна база має бути організована за функцією матеріалу в дослідженні. Теоретичні праці потрібні для визначення понять і механізмів; методологічні – для обґрунтування вимірювання; емпіричні – для зіставлення доказів; статистичні – для розрахунків; нормативні – для інституційного контексту. Одне джерело може виконувати декілька функцій, але вони мають бути визначені явно.

Для кожної відібраної праці створюють картку. Спершу здобувач читає постановку проблеми, метод, результати й обмеження; далі за допомогою ШІ структурує нотатки і звіряє кожне суттєве поле з оригіналом. Дані, які автори статті запозичили в іншої установи, за можливості простежують до первинного набору. Авторську інтерпретацію статті цитують саме як інтерпретацію її авторів.

Поле картки джерела	**Що потрібно зафіксувати**
Ідентифікація	Внутрішній код, повний бібліографічний запис, DOI або стабільне посилання, версія документа.
Статус доступу й перевірки	Повний текст чи анотація; місце збереження; дата перевірки; наявність виправлень.
Зміст і метод	Дослідницьке питання, поняття, дані, одиниця аналізу, вибірка, метод оцінювання.
Доказ	Перевірене твердження, сторінка або підрозділ, таблиця чи рисунок; короткий контекст.
Межі перенесення	Припущення, обмеження, відмінності від України й власної дослідницької бази.
Використання у дисертації	Підрозділ, функція джерела, авторська оцінка, перевірена цитата або парафраз.

Огляд будують навколо проблеми, а не як послідовність переказів. Зіставляють, які механізми пояснюють автори, чим відрізняються дані й методи, які висновки узгоджуються, а які суперечать один одному. Дослідницьку прогалину формулює здобувач після перевірки альтернативних пояснень; те, що праця не потрапила до добірки ШІ, нічого не свідчить про її відсутність у науці.

Зразок промпту. «Використай лише прикріплений повний текст [назва файла]. Заповни картку: питання; визначення основних понять; дані; період; метод; основні результати; обмеження. Для кожного змістовного поля наведи сторінку PDF і познач, чи збігається вона з друкованою нумерацією. Якщо сторінка не визначається, наведи заголовок підрозділу та фрагмент для пошуку. Якщо інформації немає, напиши «не зазначено». Відокрем результати авторів від твоїх припущень. Не додавай зовнішніх джерел».

Зразок промпту. «Порівняй прикріплені праці [коди джерел] щодо вимірювання нерівності можливостей. Зістав визначення обставин і зусиль, склад змінних, одиницю аналізу та обмеження. Кожну характеристику прив'яжи до конкретної праці й місця в ній. Відмінність методів не подавай як суперечність висновків без додаткового обґрунтування. Наприкінці запропонуй питання для мого власного аналізу застосовності методів до України, але не формулюй за мене доведену наукову новизну».

Цитування, парафраз та оформлення бібліографії

Цитата має точно відтворювати перевірений оригінал і містити посилання на відповідне місце. Парафраз передає думку своїми словами, проте також потребує посилання. Переклад іншомовної цитати позначається як переклад автора, якщо його виконав здобувач; оригінал зберігається у робочих нотатках. Посилання на ШІ не замінює посилання на працю, з якої походить наукова ідея.

Слід уникати посилання на джерело лише тому, що воно тематично близьке. Доказ має відповідати конкретному реченню, показнику або висновку. Якщо первинне джерело недоступне і використано вторинне цитування, це прозоро позначається відповідно до прийнятих правил оформлення; не створюється враження особистого прочитання оригіналу.

Бібліографію оформлюють через бібліографічний менеджер із подальшим контролем реквізитів. Якщо застосовується ДСТУ 8302:2015, обраний стиль звіряють із затвердженими вимогами до дисертації, а авторів, назви, роки, сторінки та URL перевіряють вручну: автоматичне форматування акуратно оформить і помилкові метадані.

Зразок промпту. «Зістав мій абзац із прикріпленими джерелами. Для кожного речення визнач, чи є в джерелі пряме підтвердження, часткове підтвердження або його немає. Наведи відповідне місце. Не додавай посилання за тематичною схожістю. Познач перебільшення, змішування кореляції з причинністю та твердження, що виходять за межі вибірки. Запропонуй обережніші формулювання, зберігаючи мій аргумент, і вкажи, що потребує авторського рішення».

Розділ 3. Рекомендовані платформи та порядок їх застосування

Рекомендовані платформи та порядок їх застосування

Функції платформ описано за відкритими офіційними інструкціями, перевіреними на дату оновлення документа. Інтерфейси, назви режимів і доступність операцій залежать від облікового запису та змінюються. Інструмент обирають під конкретну операцію; використовувати всі перелічені платформи не потрібно. Бази джерел і бібліографічний менеджер входять до цього переліку як частина робочого процесу, хоча самі генеративним ШІ не є.

Google Scholar та RePEc: пошук і простеження наукової дискусії

У Google Scholar вводять короткий запит із ключовими поняттями, переглядають результати й за потреби обмежують роки. Назву конкретної праці беруть у лапки. Команди «Цитують» і «Схожі статті» допомагають розширити добірку, а «Усі версії» – шукати доступний текст. Потрібний запис відкривають на сайті видавця чи репозитарію; експортований опис перевіряють [П1].

На EconPapers або IDEAS/RePEc шукають економічні праці за ключовими словами й авторами, переходять до картки та доступної версії. Колекції теорії, методів і емпіричних результатів зручно зберігати окремо. Присутність матеріалу в RePEc не робить його рецензованим: робочі документи там розміщують нарівні зі статтями [П2]. Результат етапу – перевірена добірка, з якої далі будують огляд.

Perplexity: навігація до джерел і перевірка актуальних матеріалів

У Perplexity формулюють вузьке питання, задають вид потрібних джерел і, якщо доступно, відповідний пошуковий режим. Офіційна довідка описує режими пошуку, зокрема академічні матеріали [П3]. Після відповіді відкривають кожне використане посилання та перевіряють, чи підтримує воно сусіднє твердження. Підсумок ШІ слугує навігацією. Для дисертації зберігають оригінальний матеріал, а не лише сторінку відповіді.

Зразок промпту. «Знайди офіційні методологічні документи щодо [показник] для України та ЄС. Пріоритет – Держстат і Eurostat. Для кожного результату подай установу, назву, URL, дату документа, опис показника та статус доступу. Не використовуй новинний переказ замість методології. Якщо потрібного документа не знайдено, зазнач це. Окремо вкажи, які твердження ти перевірив за повним текстом, а які лише за описом сторінки».

Elicit: попередній відбір і вилучення характеристик досліджень

В Elicit формулюють дослідницьке питання, переглядають знайдені праці й визначають критерії відбору. Для вилучення інформації задають поля: країна, вибірка, період, метод, показники та обмеження. Офіційний опис передбачає перевірку запропонованого відбору й вилучених відповідей за фрагментами статей, а також експорт результатів [П4]. Шаблон спершу випробовують на невеликій різнорідній добірці, виправляють правила і лише потім розширюють корпус. Висока релевантність результату не звільняє від прочитання праці, а охоплення сервісу помітно вужче за економічну літературу загалом.

Зразок промпту. «Критерій відбору: емпіричне дослідження домогосподарств, у якому безпосередньо оцінюється нерівність можливостей або її зв'язок із добробутом. Для поля «метод оцінювання» вилучи назву методу, наведене авторами пояснення і місце у тексті. Не визначай метод лише з назви статті. Якщо повного тексту немає, познач «за анотацією» і не заповнюй відсутні подробиці. Для виключення наведи конкретну причину».

ResearchRabbit: розширення добірки через пов’язані праці

У ResearchRabbit починають із перевіреної ключової праці: вводять DOI або ключові слова, обирають релевантний запис і запускають пошук пов’язаних матеріалів; офіційна інструкція допускає також старт із колекції або імпортованого файла [П5]. Знайдене відбирають за власними критеріями та перевіряють за оригіналами. Щоб добірка не відтворювала одну наукову школу, вихідні праці беруть із різних теоретичних напрямів. Близькість у мережі цитувань показує зв’язок робіт, а не доведеність їхніх результатів.

Zotero: зберігання, нотатки й керування посиланнями

У Zotero створюють колекцію дисертації та тематичні підколекції, додають запис через браузерний Connector або ідентифікатор, прикріплюють законно отриманий повний текст і перевіряють метадані. До запису додають нотатку з аргументом, місцем доказу та власною оцінкою; плагін текстового редактора дозволяє вставляти посилання й формувати бібліографію [П6]. Статуси «кандидат», «прочитано», «перевірено», «використано» допомагають бачити стан роботи. Резервна копія джерельної бази має містити і метадані, і доступні файли.

NotebookLM / Gemini Notebook: аналіз обраного корпусу джерел

Інструмент, знайомий як NotebookLM, у чинній документації Google має назву Gemini Notebook. Створюють тематичний блокнот, додають відібрані джерела та ставлять вузькі запитання із зазначенням їхніх назв; офіційна довідка описує додавання джерел і уточнення запитів до конкретних матеріалів [П7]. Після відповіді переходять до опорного фрагмента та звіряють його з повним оригіналом. Якщо документ має неповний текст або неточно розпізнані таблиці, результат без ручної перевірки не використовують. Власну копію корпусу зберігають, щоб зафіксувати його версію.

Зразок промпту. «Працюй із вибраними джерелами [назви]. Для кожного окремо визнач, як пояснено поняття «економічні можливості» або споріднений термін. Наведи опорний фрагмент і посилання на нього. Якщо прямого визначення немає, познач це; не приписуй авторам узагальнене визначення, створене тобою. Після таблиці зістав відмінності та окремо познач твої аналітичні припущення. Не змішуй мої робочі нотатки з опублікованими результатами авторів».

ChatGPT: структурований аналіз матеріалів і підготовка перевірюваних результатів

Для дисертації в ChatGPT зручно створити окремий проєкт, задати робочі правила й додати потрібні файли; офіційні інструкції описують роботу з файлами та об’єднання пов’язаних матеріалів у проєкті [П8; П9]. Для кожного завдання зазначають дозволений корпус, очікуваний результат і критерій перевірки. Перед аналізом даних перевіряють доступність виконання коду; якщо його немає, беруть

проєкт скрипту і запускають самостійно. До робочого архіву включають вхідний набір, код, журнал перетворень і перевірений вихідний файл. Готова таблиця свідчить лише про те, що операція виконалася, а не про правильність чисел у ній.

Зразок промпту. «Проаналізуй прикріплений набір [назва] і словник змінних. Спочатку переліч доступні файли, аркуші, назви полів і одиницю спостереження. До розрахунків визнач пропуски, дублікати та невідповідності одиниць. Не змінюй первинний файл. Не імпутуй значення і не вилучай спостереження без окремої аргументованої пропозиції. Якщо можеш виконати код, надай виконаний скрипт, журнал операцій і результати; якщо не можеш, прямо зазнач це й підготуй лише код для локального запуску».

Claude: зіставлення текстів і перевірка аргументації

У Claude документи прикріплюють до чату або робочого проєкту й формулюють окреме завдання порівняння; великі матеріали поділяють на логічні частини, а для посилань на PDF явно вказують нумерацію сторінок у переглядачі [П10]. Типовий сценарій – зіставити авторський абзац із джерелами, знайти необґрунтовані переходи та сформулювати питання для доопрацювання. Перевірка того самого тексту іншою моделлю інколи виявляє недоліки, однак збіг двох відповідей підтвердженням факту не є.

Зразок промпту. «Оціни логіку мого фрагмента [файл або текст] за прикріпленими джерелами. Не переписуй його повністю. Наведи проблемне речення, характер проблеми та питання, на яке я маю відповісти. Розрізняй мовну неточність, відсутність доказу, необґрунтований причинний висновок і суперечність із джерелом. Для останнього випадку наведи конкретне місце в джерелі. Не створюй нових авторів, цитат або результатів».

Статистичні платформи як первинна основа обчислень

Держстат, НБУ, Eurostat і Світовий банк слугують маршрутами доступу до офіційних даних і методологічних описів. На сайті Держстату є тематичні розділи, зокрема доходи й умови життя; НБУ веде розділ макроекономічних показників; Eurostat має базу доходів та умов життя; портал Світового банку відкриває доступ до міжнародних даних і пов’язаних ресурсів [Д1–Д4]. Наявність порталу ще не означає, що потрібний показник доступний за всі роки або що відкрито мікродані.

Перед використанням потрібно відкрити конкретний набір, перевірити назву й код показника, одиницю, період, країну або територію, категорію населення й методологічні примітки. Потрібно зберегти файл та його опис. У міжнародних порівняннях перевіряється сумісність доходу до чи після податків, індивідуального чи домогосподарського доходу, номінальних чи реальних величин, валютного перерахунку чи паритету купівельної спроможності. Рік обстеження й рік, до якого належить виміряний дохід, можуть відрізнятися.

Зразок промпту. «За прикріпленими методологічними описами наборів [назви] перевір зіставність показників доходу. Для кожного зазнач одиницю

спостереження, визначення доходу, період вимірювання, еквівалентну шкалу, ваги та територіальне охоплення. Не вважай показники однаковими лише через схожу назву. Якщо інформації недостатньо, визнач конкретну відсутню характеристику й потрібний документ. Результат подай як паспорт зіставності; не виконуй об'єднання рядів до завершення цієї перевірки».

Конструювання промптів і послідовне уточнення завдань

Робочий промпт містить предмет завдання, контекст дослідження, надані матеріали, дозволені операції, обмеження, формат результату та спосіб його перевірки. Роль «фахівець з економіки» впливає на стиль викладу, але не на достовірність. Прохання «напиши правильно» чи «не помиляйся» працює значно гірше за конкретну вимогу навести першоджерело, вказати місце доказу або показати виконаний код.

Складну задачу розбивають на діагностику матеріалу, пропозицію методу, виконання та перевірку. Спершу модель показує, що саме їй доступно; далі дослідник приймає рішення щодо методології; після виконання перевіряють результати і лише тоді готують текстовий виклад. Поєднувати в одному запиті пошук, відбір, розрахунок і написання висновків не варто.

Невдалий запит	**Доцільне уточнення**
«Напиши огляд літератури з новими джерелами».	Визнач тему й межі пошуку; вимагай перевірені URL; спочатку відібрати джерела, потім прочитати й зіставити їх.
«Заповни всі пропуски й побудуй модель».	Спочатку описати пропуски та їх можливе походження; запропонувати метод і перевірку чутливості; зберегти первинні дані.
«Доведи, що освіта підвищує доходи».	Перевірити гіпотезу; розглянути альтернативні пояснення; відокремити асоціацію від причинності.
«Перепиши текст, щоб не визначили ШІ або плагіат».	Мовно відредагувати власний текст зі збереженням змісту й посилань; прозоро повідомити про фактичну допомогу.

Зразок промпту. «Підготуй код для оцінювання зв'язку між [залежна змінна] і [пояснювальні змінні] на прикріплених даних. Перед цим перевір словник, одиницю спостереження, ваги та структуру даних. Не змінюй моє дослідницьке питання. Опиши припущення обраної специфікації й обмеження інтерпретації. Не називай зв'язок причинним без відповідної стратегії ідентифікації. Надай код, який можна повторно виконати, назви потрібні пакети й виведи фактичну кількість використаних спостережень».

Зразок промпту. «Побудуй графік лише з перевіреного файла [назва], використовуючи поля [назви]. Зазнач одиниці, джерело, період і пояснення пропусків. Не з'єднуй лінією непорівнювані частини ряду та не генеруй відсутні значення. Надай код побудови і таблицю даних, використану для графіка. Після

цього сформулюй опис спостережуваної динаміки без причинних пояснень, які не перевірено».

Зразок промпту. «Мовно відредагуй мій авторський абзац українською академічною мовою. Збережи аргумент, числові значення, посилання й ступінь обережності висновків. Не додавай фактів або наукових тверджень. Подай відредагований текст і коротко поясни зміни, що можуть впливати на зміст. Якщо теза суперечлива, познач її окремо, а не виправляй шляхом вигадування доказу».

Зразок промпту. «Переклади на українську наданий уривок. Збережи економічні терміни й модальність висновків. Для неоднозначних понять наведи оригінал у дужках та варіанти перекладу. Не перетворюй association на причинний вплив, а estimated на фактично спостережуване. Не доповнюй уривок інформацією з інших праць. Після перекладу наведи місця, які потребують моєї термінологічної перевірки».

Наскрізний приклад: доходи, можливості та добробут

Приклад є навчальним сценарієм і не містить виконаних оцінок. Здобувач починає з питання про зв'язок доступу до освіти та зайнятості з добробутом домогосподарств. За допомогою ШІ уточнює словник, потім самостійно виконує пошук у Google Scholar і RePEc та перевіряє кандидатів. Добірку зберігає в Zotero; за повними текстами формує картки методів. В інструменті аналізу корпусу зіставляє поняття й обмеження, після чого перевіряє висновки за оригіналами.

Далі дослідник перевіряє, які саме дані доступні. Якщо є лише агреговані регіональні показники, не можна представляти модель як оцінку індивідуальної нерівності можливостей. Якщо немає відомостей про походження, освіту батьків чи інші релевантні обставини, необхідно обмежити висновки або змінити дизайн. ШІ може допомогти скласти перелік потрібних змінних, але не створити відсутню емпіричну основу.

За наявності правомірно доступного набору здобувач формує паспорт змінних, за допомогою ШІ готує код перевірки якості, самостійно приймає рішення щодо специфікації та виконує обчислення. Результат звіряють із контрольними розрахунками й альтернативними припущеннями. Авторський виклад пов'язує отримані докази з теорією, а повідомлення про ШІ точно описує його участь. Наукову новизну визначає зміст власного дослідження, а не обсяг автоматично підготовлених матеріалів.

Журнал використання ШІ та приклади прозорого повідомлення

Журнал зручно вести в таблиці або в бібліографічних нотатках. Зберігають початковий запит, суттєві уточнення й саме ту відповідь або версію коду, яку було використано. Дату й доступну назву моделі фіксують у момент роботи; якщо версія не відображається, так і записують. Для вебпошуку зберігають знайдені URL, для корпусу – перелік і версії файлів, для обчислень – код і вхідні дані.

Поле журналу	**Приклад заповнення без вигаданих результатів**
Дата, платформа, модель	[Фактична дата]; [назва платформи]; [назва моделі або «не відображалася»].
Мета та вхідні матеріали	Вилучення опису методу з [назва файла, версія].
Запит і результат	Збережений текст промпту; картка методу або код; місце збереження відповіді.
Перевірка	Звірено з [сторінка / підрозділ]; помилкове поле виправлено; непідтверджене вилучено.
Включення до роботи	[Підрозділ дисертації / рисунок / таблиця] або «використано лише для робочих нотаток».
Авторський внесок	Опис власного рішення, зміни методу, перевірки або інтерпретації.

Зразок для мовної допомоги: «Під час підготовки дисертації застосовано [система, доступна версія, URL, період] для мовного редагування авторських фрагментів і перекладу робочих матеріалів. Зміни перевірено автором щодо збереження економічного змісту, термінології та посилань. Застосування не охоплювало генерування емпіричних даних або наукових результатів». Останнє речення використовується лише тоді, коли воно відповідає фактичним діям.

Зразок для допомоги з кодом: «Для підготовки й налагодження програмного коду обробки набору [назва] застосовано [система, доступна версія, URL, період]. Використані фрагменти коду перевірено й доопрацьовано автором шляхом [реальні контрольні процедури]. Методологічні рішення, добір змінних та інтерпретацію оцінок здійснено автором. Опис операцій і відтворюваний код наведено в [місце]». Формулювання не замінює опису реально використаних алгоритмів.

Зразок для аналізу корпусу: «Систему [назва, доступна версія, URL, період] використано для попереднього вилучення характеристик досліджень із відібраного корпусу [опис]. Вилучені відомості перевірено за повними текстами; виправлення та межі використання зафіксовано в [журнал / додаток]. Порівняння підходів і висновки огляду сформульовано автором». Якщо згенеровані об’єкти включено до дисертації, додатково конкретизуються їхні назви, місце й методика створення.

Зразок промпту. «На основі мого фактичного журналу [файл] підготуй повідомлення про використання ШІ в дисертації. Вкажи тільки зафіксовані системи, завдання, дати, об’єкти й способи авторської перевірки. Розмежуй допомогу з текстом, аналіз джерел, програмний код і дослідницькі алгоритми. Не стверджуй, що всі результати перевірено, якщо журнал цього не підтверджує. Не заповнюй пропуски вигаданими версіями. Окремо вкажи інформацію, яку маю додати особисто».

Офіційні інструкції до платформ і джерел даних

Платформи

1. Google Scholar. Довідка з пошуку. https://scholar.google.com/intl/en/scholar/help.html

2. EconPapers / RePEc. Економічні публікації та робочі матеріали. https://econpapers.repec.org/
3. Perplexity. Офіційний опис Pro Search. https://www.perplexity.ai/help-center/en/articles/10352903-what-is-pro-search
4. Elicit. Опис відбору й вилучення інформації. https://elicit.com/blog/systematic-review
5. ResearchRabbit. Інструкція з пошуку. https://learn.researchrabbit.ai/en/articles/12454528-how-to-search-in-researchrabbit
6. Zotero. Початкова інструкція. https://www.zotero.org/support/quick_start_guide
7. Google. Додавання та пошук джерел у NotebookLM / Gemini Notebook. https://support.google.com/gemininotebook/answer/16215270?hl=en
8. OpenAI. Робота з ChatGPT у браузері. https://learn.chatgpt.com/docs/web
9. OpenAI. Проєкти й чати. https://learn.chatgpt.com/docs/projects
10. Claude. Завантаження файлів. https://support.claude.com/en/articles/8241126-upload-files-to-claude
11. Crossref. Перевірка й отримання метаданих. https://www.crossref.org/documentation/retrieve-metadata/

Джерела даних

1. Державна служба статистики України. https://stat.gov.ua/
2. НБУ. Макроекономічні показники. https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators
3. Eurostat. База доходів та умов життя. https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/database
4. Світовий банк. Відкриті дані. https://data.worldbank.org/

Офіційні джерела

1. Політика використання штучного інтелекту в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. Затверджено вченою радою університету, протокол № 11 від 29 серпня 2025 р. та Протоко №7 від 25 травня 2026 р.) URL: https://media.chnu.edu.ua/media/pipfmuvw/polityka-vykorystannia-shtuchnoho-intelektu.pdf?_gl=1*1ambq3o*_ga*MTM2MTEwOTQxMS4xNzM4MzQzODM5*_ga_Q6273NZQ6Z*czE3OTEwMDg5MzIkbzE2MSRnMSR0MTc5MTAwOTYwNCRqNjAkbDAkaDA .
2. Кодекс академічної доброчесності та етики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Затверджено вченою радою університету, протокол № 8 від 22 червня 2026 р., зі змінами від 30 липня 2026 р. (протокол № 10). URL: https://media.chnu.edu.ua/media/fnvdp1wj/kodeks-akademichnoi-dobrochesnosti-ta-etyky-chnu.pdfhttps://media.chnu.edu.ua/media/fnvdp1wj/kodeks-akademichnoi-dobrochesnosti-ta-etyky-chnu.pdf
3. Положення про виявлення та запобігання академічному плагіату у ЧНУ. 29 серпня 2025 р., протокол № 11. URL: https://www.chnu.edu.ua/universytet/normatyvni-dokumenty/polozhennia-pro-vyiavlennia-ta-zapobihannia-akademichnomu-plahiatu-u-chernivetskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-yuriia-fedkovycha/
4. Положення про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. 26 лютого 2024 р., протокол № 4. URL: https://www.chnu.edu.ua/universytet/normatyvni-dokumenty/polozhennia-pro-pidhotovku-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity-stupenia-doktora-filosofii/